

ПЕРЕДМОВА

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. стало безпрецедентним викликом не лише для українського суспільства, а й для всієї системи міжнародних відносин. Воно оголило фундаментальні проблеми світового порядку, піддало сумніву ефективність механізмів колективної безпеки та змусило держави й міжнародні організації реагувати на загрозу, що вийшла далеко за межі українських кордонів. Адже напад Росії на Україну – це не лише збройна агресія проти суверенної держави, а й глобальний виклик цінностям демократії, міжнародного права і безпеки в Європі та світі.

В умовах війни Україна виявила надзвичайну стійкість і рішучість у захисті своєї державності, проте її виживання та перспективи розвитку значною мірою залежать від зовнішньої підтримки. З перших днів агресії міжнародна спільнота демонструє різний рівень залучення: від політичних заяв і дипломатичного тиску до військової, економічної, гуманітарної та фінансової допомоги. Провідну роль у координації зусиль і формуванні міжнародного консенсусу відіграють міжнародні організації, діяльність яких стала предметом системного наукового аналізу у пропонованій колективній монографії. Треба визнати, що в українського суспільства були завищені очікування від діяльності міжнародних організацій у 2014–2023 рр. Щоправда, окремі з них, зокрема ООН, не мають важелів впливу на припинення збройних конфліктів, незважаючи на декларовані цілі у своєму Статуті.

Автори ставили за мету комплексно дослідити те, як міжнародні організації відреагували на російську агресію проти України, які форми підтримки були реалізовані та які перспективи співпраці відкриваються перед Україною в майбутньому. Монографія покликана не лише зафіксувати хроніку міжнародної допомоги, а й оцінити її ефективність, політичні та правові аспекти, виявити переваги та недоліки, а також спрогнозувати тенденції розвитку взаємодії України з міжнародними

інституціями в контексті тривалої війни та післявоєнного відновлення.

Важливо наголосити, що міжнародні організації, навіть за умов обмежень і суперечливих політичних інтересів, володіють унікальними можливостями для реагування на кризи подібного масштабу. Перша – нормативного впливу: ухвалення резолюцій, декларацій та інших документів, що формують політичну і правову базу для подальших дій світової спільноти. Друга – інституційний потенціал: наявність постійних структур, спеціалізованих агенцій та експертних місій, здатних координувати допомогу, здійснювати моніторинг і документування злочинів, підтримувати зв'язок між державами-членами. Третя – ресурсна складова: фінансові фонди, гуманітарні механізми, програми розвитку та співпраці, які дають змогу оперативно забезпечувати країну, що постраждала від агресії, необхідними матеріальними й організаційними ресурсами. Зрештою, міжнародні організації мають можливість бути майданчиками для діалогу, знижуючи ризики ескалації та забезпечуючи комунікацію навіть у ситуаціях гострих протиріч.

У першому розділі, який підготував Андрій Харук, висвітлено основний аспект – саме повномасштабне вторгнення РФ стало каталізатором безпрецедентної міжнародної підтримки України. Автор простежив, як кардинальна зміна масштабу війни спричинила політичну мобілізацію демократичного світу, активізувала дипломатичну, санкційну й військову діяльність провідних міжнародних організацій. Цей розділ представив загальний контекст і дав змогу зрозуміти, чому саме 2022 р. став переломним у сприйнятті України на міжнародній арені.

Другий розділ, який написав Павло Артимишин, присвячений діяльності ООН у 2014–2023 рр. Автор проаналізував, як ця глобальна інституція намагалася реагувати на російсько-українську війну, які інструменти застосовувала, де виникали обмеження через позицію окремих держав-членів, зокрема постійних членів РБ ООН. У фокусі дослідження – як гуманітарна, так і правозахисна діяльність ООН, а також роль її спеціалізованих агенцій у підтримці українського населення.

У третьому розділі Оксана Руда розглянула відносини України з НАТО в умовах війни, зауваживши, що, з одного боку, воно

є гарантом безпеки для своїх членів, а з іншого – демонструє новий рівень партнерської підтримки для України, яка ще не має статусу повноправного члена Північноатлантичного альянсу. Авторка простежила динаміку політичного діалогу та практичного співробітництва, зокрема у військовій сфері, підготовці ЗСУ, постачанні озброєнь і формуванні довготермінових програм безпеки.

Четвертий розділ, автором якого є Олег Піх, присвячений політиці ЄС. Особливу увагу в ньому приділено санкційній політиці, фінансовій і гуманітарній допомозі, а також історичному рішення про надання Україні статусу країни-кандидата. Автор проаналізував, як війна змінила європейську політику щодо України: від сприйняття як «східного партнера» до реального стратегічного партнера на шляху інтеграції в ЄС.

У п'ятому розділі Юлія Артимишин розглянула співпрацю України з РЄ. Дослідниці вдалося встановити, що ця організація, діяльність якої традиційно зосереджена на правах людини, демократії та верховенстві права, відіграє важливу роль у фіксації і правовій оцінці злочинів Росії, у підтримці українських громадян, а також у просуванні реформ, необхідних для подальшої європейської інтеграції.

У шостому розділі Ігор Соляр та Олег Муравський проаналізували діяльність ОБСЄ. Автори простежили, наскільки ця організація змогла реалізувати свій потенціал у запобіганні ескалації війни й моніторингу ситуації, а де її можливості були обмежені через внутрішні суперечності та вплив держав-учасниць, зокрема Росії. Дослідження дає змогу оцінити ОБСЄ як інструмент колективної дипломатії в умовах наймасштабнішої війни в Європі після Другої світової війни.

Сьомий розділ, який підготував Насімі Джалілов, присвячений ролі ГУАМ. Попри відносно невеликий масштаб діяльності порівняно з іншими міжнародними інституціями, ця організація є важливим майданчиком для солідарності країн, що мають власний досвід протидії російському впливу. У центрі уваги автора реакція ГУАМ на російську агресію, її стратегічні ініціативи та значення для регіональної політики безпеки.

Відтак у монографії представлено багатовимірний аналіз міжнародної підтримки України в умовах російсько-української війни. Колектив авторів продемонстрував, що взаємодія України з міжнародними організаціями має не лише прикладне значення для протидії агресії, а й формує нову архітектуру міжнародної безпеки, у центрі якої опинилася Україна.

Варто також зазначити, що досвід цієї війни викрив як переваги, так і недоліки міжнародних організацій. З одного боку, вони довели здатність швидкої мобілізації ресурсів, розробки санкційних механізмів, масштабної гуманітарної допомоги, координації політики держав-членів. А з іншого – проявилися структурні проблеми: залежність від політичної волі окремих урядів, обмеженість мандатів, відсутність єдиних механізмів примусу агресора до припинення війни. Уроки, які міжнародні організації винесуть з українського досвіду, матимуть вирішальне значення для майбутнього світової безпеки.

Потрібно наголосити, що війна триває, а отже, висновки та спостереження, викладені в монографії, мають не лише історико-аналітичне, а й прогностичне значення. Вони дають можливість осмислити сучасний етап міжнародних відносин і сформувані наукові орієнтири для подальших досліджень ролі міжнародних організацій у гарантуванні миру, безпеки та розвитку.

Ця праця адресована науковцям, студентам, експертам із міжнародних відносин, політикам і всім, хто прагне глибше зрозуміти складні процеси, що відбуваються навколо України у XXI ст.

Ігор СОЛЯР